

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 23 (210) ГРУДЕНЬ

2010

2010 грудень № 23 (210)

ВІСНИК
ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(історичні науки)
Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол №5 від 24 грудня 2010 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор Курило В. С.

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор Савченко С. В.

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор Бур'ян М. С.,

доктор медичних наук, професор Виноградов О. А.,

доктор філологічних наук, професор Галич О. А.,

доктор педагогічних наук, професор Горошкіна О. М.,

доктор сільськогосподарських наук, професор Конопля М. І.,

доктор філологічних наук, професор Синельникова Л. М.,

доктор педагогічних наук, професор Харченко С. Я.

Редакційна колегія серії «Історичні науки»:

Члени редакційної колегії:

Головний редактор –
Бур'ян М. С., доктор історичних наук, професор
Заступник головного редактора –
Грицьких І. В., кандидат історичних наук, доцент
Відповідальний секретар –
Савенков В. В., кандидат історичних наук, доцент

Борисова О. В., доктор історичних наук, професор
Віднянський С. В., доктор історичних наук, професор
Гончар Б. М., доктор історичних наук, професор
Дьомін О. Б., доктор історичних наук, професор
Качараба С. П., доктор історичних наук, професор
Климов А. О., кандидат історичних наук, професор
Михальський І. С., доктор історичних наук, професор
Посохов С. И., доктор історичних наук, професор
Ресніт О. П., доктор історичних наук, професор
Рубель В. А., доктор історичних наук, професор
Савенкова І. Ю., кандидат історичних наук, доцент
Фісанов В. П., доктор історичних наук, професор
Хазанов А. М., доктор історичних наук, професор

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, праве й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2010.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю заключають 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. **Волкова Є. С.** Співробітництво руху Мустафи Кемаля та Радянської Росії та міжнародні відносини на початку 20-х рр. XX ст. 6
2. **Гвоздинський С. Л.** Регіональна держава як форма компромісу між унітаризмом та федералізмом (іспанський досвід).....12
3. **Гончар Б. М., Гончар Ю. Б.** Війна США в Афганістані і адміністрація Б. Обама.....20
4. **Гребенюк В. С.** Військово-морське суперництво Великобританії та Франції в Індії та Північній Америці в 1756–1763 рр. та розширення Британської колоніальної імперії.....30
5. **Жуков А. В.** Британський план раздела Китая и Турции, 1898 г. 42
6. **Злоді З., Нагірний М. З.** Хорватське державне право як складова національної ідеї: територіальний аспект.....48
7. **Ладига О. І.** Проблема участі фінських військ у війні проти Радянського Союзу у період з 1942 по 1944 рр.....68
8. **Ласкавий Д. В.** Боротьба Великобританії за персько-месопотамську нафту, 1918–1928: підсумок.....80
9. **Набока А. В.** Політика США в Китає в 40-х годах XX века.....87
10. **Писаний Д. М.** Апологія рабства в надрах расизму: природничонаукові, соціокультурні та культурно-історичні концепції кінця XVIII – середини XIX ст. 95
11. **Русakov К. А., Козлов Р. С.** Дипломатическое развязывание Крымской войны. Миссия князя А. С. Меншикова в Константинополь.....108
12. **Савенков В. В.** Першопрохідці другої (східної) Британської імперії. Томас Веґхорн (1800–1850).....118
13. **Сверчкова Н. А.** Становление финансовой системы США после Войны за независимость, 1783–1795 гг. 134
14. **Седнев С. С.** Г. Дж. Пальмерстон и англо-русский инцидент со шхуной "Виксен", 1836–1837 гг. 143
15. **Фоміна О. В.** "Ідея імперії" та інтелектуальна еліта Великобританії: Редьярд Кіплінг, 1865–1936 рр.....151
16. **Харьковский Р. Г.** Происхождение египетской политики Франции и ее результаты к 1831 г. 156
17. **Ширяев М. В.** "Афганська проблема" в англо-російських відносинах напередодні Першої світової війни (1911–1913 рр.)....164

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

18. **Байкеніч Д. В.** Українські переселенці з Польщі на території Ворошиловградської області в 1944–1945 рр.: планування, кількість і географія розселення 170

19. **Бернацький М. П.** Участь робітників УРСР у виборних органах влади у 70-і рр. ХХ ст. 178
20. **Бодрухін І. М.** Зміни в соціально-побутових умовах життя шахтарів Ворошиловградської області після ХХ з'їзду партії...184
21. **Гаухман М. В.** Концепція "національних проектів" у дослідженні національної політики на Правобережній Україні (1905-1914 рр.).....190
22. **Гогохія Н. Т.** Символічний простір тоталітарних масових свят (на прикладі святкування 1-го травня в Радянській Україні у 1929–1939 рр.).....202
23. **Гречишкіна О. С.** Політичне виховання у позашкільній роботі піонерської організації УРСР у 1929–1939 рр. 210
24. **Заблоцька Н. В.** Політика радянської влади по відношенню до Російської Православної Церкви та віруючого населення УРСР початку 60-х рр. ХХ ст. 218
25. **Ізмайлова К. В.** Хатнє господарство шахтарських родин Донбасу у 1965–1985 рр. 228
26. **Комарницький Я. М.** Громадсько-політична діяльність Василя Мудрого на території повоєнної Німеччини (1945–1949).....234
27. **Маргулов А. Х.** Ассирійський лінгвоцид – українські реалії 20-30-х років ХХ століття.....246
28. **Місько В. В.** Становище українських політичних в'язнів у польських в'язницях упродовж 1919–1926 рр. 252

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

29. **Грицьких Д. В.** Імперія Цин у зовнішній політиці Великої Британії 1830–1842 рр.: історіографія проблеми.....264
30. **Климов А. О., Краснікова О. В.** Значущість повідомлень вчених Арабського халіфату IX–X ст. в системі інформації історичних джерел про економічні взаємини Київської Русі з Хозарським каганатом.....274
31. **Ладига Л. І.** Сучасна українська історіографія судочинства серед національних меншин за часів політики коренізації (20–30-і рр. ХХ ст.) 282
32. **Радченко Н. М.** Джерела з історії музейної справи Луганщини, 1835 р. – початок ХХ ст. 288
33. **Савенкова І. Ю.** Памфлет Дж. С. Бекингема "Пояснительный отчет о плане и цели лекций мистера Бекингема о восточном мире" (1830) как источник по истории борьбы в британском обществе вокруг монопольного статуса Ост-Индской компании.....295
34. **Тарасенко Н. А.** Изучение проблемы древнеегипетских терминов "вечности" "нехех" и "джет" в конце ХХ – начале ХХІ вв. 311

35. **Шестопапець Д. В.** Біля витоків ісламо-християнської полеміки: пророк Мухаммад та делегація Наджрану.....327

РЕЦЕНЗІЇ

36. **Бурьян М. С., Савенков В. В.** О. П. Машевський. Проблема Чорноморських проток у міжнародних відносинах (1870 р. – початок 1920-х рр.). – К.: "Аквілон-Плюс", 2010. – 792 с. 338

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

37. **Ласкавий Д. В.** Международные отношения в Азиатско-Тихоокеанском регионе и территориальные споры (по материалам "круглого стола").....340
38. **Стецюк Н. М.** Становище українського населення в Польщі після акції "Вісла" 342

Відомості про авторів.....352

РЕЦЕНЗІЇ

М. С. Бурьян, В. В. Савенков

**О. П. МАШЕВСЬКИЙ. ПРОБЛЕМА ЧОРНОМОРСЬКИХ ПРОТОК
У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ
(1870 Р. – ПОЧАТОК 1920-Х РР.). – К.: "АКВІЛОН-ПЛЮС", 2010. –
792 С.**

Чорноморські протоки віддавна знаходились у центрі уваги міжнародної спільноти через величезні економічні та стратегічні переваги, які гарантувало встановлення контролю над ними. Це, в свою чергу, значною мірою пояснює значний інтерес фахівців до кола проблем, пов'язаних з цією лінією морських комунікацій, який не згасає навіть на початку ХХІ ст. Лише за останнє десятиліття з'явилося чимало досліджень, присвячених проблемам формування зовнішньої політики провідних держав світу стосовно Босфору та Дарданелл, визначенню їх геополітичних інтересів у контексті боротьби за ці протоки. Це, зокрема, праці Т. В. Лаврової, С. П. Борисевича, А. В. Болдирєва, Ю. В. Луньової, С. Сейді, К. А. Русакова, Л. А. Фішер та ін. Разом з тим, практично не досліджувалась місце Проток у політиці провідних міжнародних союзів останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Між тим, саме питання контролю над Чорноморськими протоками свого часу стало одним з найважливіших факторів, який завдав суттєвого впливу на трансформацію усієї системи міжнародних відносин у згаданий період, зокрема, на процес утворення тодішніми провідними державами військово-політичних альянсів. Отже, праця кандидата історичних наук, доцента кафедри нової та новітньої історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка О. П. Машевського спрямована на те, щоб заповнити існуючу лакуну у дослідженні історії боротьби великих держав за контроль над Чорноморськими протоками.

Монографія базується на використанні широкого кола джерел, у тому числі неопублікованих та маловідомих. Поряд з матеріалами кількох російських державних архівів та багатотомних публікацій британських, німецьких, французьких, російських дипломатичних документів, автор також залучив матеріали преси, мемуари та листування провідних державних діячів та дипломатів Росії, Великобританії, Франції та Німеччини. У зв'язку з чим на адресу автора можна висловити побажання доповнити рецензовану монографію виданням збірки документів з історії міжнародної боротьби за Протоки, поява якої суттєво збагатила б поки що недостатню, нажал, джерельну базу підготовки вітчизняних фахівців з всесвітньої історії та міжнародних відносин.

Цілком логічним удається обґрунтування автором хронологічних меж дослідження, адже якщо франко-пруська війна 1870–1871 рр. започаткувала повне переформатування існуючої системи міжнародних відносин, у якій проблема Проток займала дуже важливе місце, то рішеннями Лозаннської конференції 1823 р. було зафіксовано статус Босфора і Дарданелл у рамках вже нового світового порядку (С.4–5).

Аналізуючи міжнародну ситуацію навколо Чорноморських проток у 70–80-х рр. XIX ст., О. П. Машевський усебічно охарактеризував значення суперечностей, які виникли серед провідних європейських держав, для формування німецьким канцлером О. Бісмарком підконтрольної Німеччині системи міжнародних союзів: Союзу трьох імператорів 1873–1887 рр., німецько-австрійсько-угорського союзу 1879 р., Троїстого союзу 1882 р., Середземноморської Антанти 1887 р., а також укладення німецько-російського договору 1887 р. Зокрема, автор дійшов висновку, що активізація німецького проникнення до Османської імперії не тільки позбавила Берлін можливості бути арбітром у протистоянні старих колоніальних держав у чорноморсько-середземноморському регіоні, але й спричинила переформатування вищезгаданих міждержавних альянсів (С.151).

Значну увагу у монографії приділено висвітленню дипломатичного протистояння Антанти та Троїстого союзу навколо Босфору і Дарданелл напередодні Першої світової війни, впливу суперечностей щодо Проток на перебіг військово-політичної боротьби Антанти з Четверним союзом в період війни, підходів великих держав до визначення режиму та статусу Чорноморських проток на завершальному її етапі. Разом з тим, відзначимо, що, аналізуючи особливості еволюції політики Великобританії щодо згаданої міжнародної проблеми, автор недостатньо, на наш погляд, використав парламентські документи цієї країни. Використання стенограм засідань обох палат британського парламенту дозволило б більш докладно з'ясувати мотиви прийняття Уайтхоллом найважливіших рішень стосовно проблеми Проток, зокрема, сумнозвісної Дарданелльської операції 1915 р.

В цілому ж, монографія є серйозним дослідженням актуального аспекту історії міжнародних відносин, вирішує чимало суперечливих питань, спонукає до дискусії, вирізняючись оригінальністю авторського бачення проблеми. Деякі незручності для пошуку тих чи інших персоналій створює відсутність покажчика імен, але загалом рецензована праця має велике наукове значення, авторський внесок до української історіографії не викликає сумніву. На базі монографії було створено докторську дисертацію, яку О. П. Машевський успішно захистив 13 грудня 2010 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

29. **Писаний Денис Михайлович** – аспірант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
30. **Радченко Наталія Миколаївна** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри політології та правознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
31. **Русаков Костянтин Анатолійович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
32. **Савенков Валерій Валерійович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
33. **Савенкова Інна Юрївна** – кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
34. **Сверчкова Наталія Олександрівна** – аспірант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
35. **Седнів Сергій Сергійович** – аспірант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
36. **Стецюк Наталія Миколаївна** – асистент кафедри міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
37. **Тарасенко Микола Олександрович** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України.
38. **Фоміна Олена Володимирівна** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
39. **Харковський Руслан Геннадійович** – кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
40. **Шестопалец Денис Васильович** – кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.
41. **Ширяєв Михайло Валерійович** – кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(історичні науки)

Відповідальні за випуск:

д-р і. н., проф. Бурьян М. С.,
к. і. н. Савенков В. В.,
к. і. н. Савенкова І. Ю.

Здано до склад. 24.11.2010 р. Підп. до друку 24.12.2010 р.
Формат 60×84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 41,27. Наклад 200 прим. Зам. № 202.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел. / факс: (0642) 58-03-20

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3459 від 09.04.2009 р.